

TÜRKİYE’NİN DOĞU - BATI ENERJİ KORİDORU OLMA HEDEFİ VE ‘TANAP’

* Abdullah Taha ARPA

ÖZET

Türkiye’de doğalgaz kullanımı her geçen gün artmaktadır. 2005 yılında kullanılan doğalgaz miktarı 26. 9 milyar m³ iken 2010 yılında bu miktar 39. 0 milyar m³’e çıkmıştır. (Tablo 1). Artan enerji ihtiyacı karşısında Türkiye kendi kaynaklarıyla bu ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bu amaçla ihtiyaç duyduğu doğalgazı ithal etmektedir. 2011 yılı itibarıyla 760 bin Sm³ doğalgaz üretimine karşılık 43 milyon Sm³ ithalat gerçekleşmiştir. Türkiye’nin 2011 yılındaki 43 milyon 874 bin m³’lük doğalgaz ithalatında birinci sırayı 25 milyon 406 bin m³ ile Rusya almakta iken ikinci sırayı 8 milyon 190 bin m³ ile İran almaktadır. Türkiye, Rusya ve İran’a enerji bağımlılığını azaltmak amacıyla geçmişten günümüze çeşitli stratejiler yürütmektedir. Yürütülen bu stratejilerden biri de 2012 yılı Şubat ayında Azerbaycan ile imzalanan ‘‘Tanap’’ (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı) projesidir. Projeye göre Azeri doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa’ya taşınacaktır. 2012 yılında döşenmeye başlanılan doğalgaz boru hattı Ardahan Türkgöz’den giriş yaparak 115 kilometrelik kısmı Bursa’nın ilçeleri olan Harmancık, Mustafakemalpaşa, Büyükorhan’dan geçecek daha sonra Yunanistan ve Bulgaristan’dan Avrupa’ya taşınacaktır. 2018 yılında ilk gaz akışının sağlanması öngörülen bu proje ile Türkiye artan enerji ihtiyacını karşılamak konusunda önemli bir adım atmış olacaktır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin enerji koridoru olma hedefini değerlendirmek ve bu hedef kapsamında Tanap’ın önemine değinerek muhtemel faydaları üzerinde durmaktır.

Anahtar Kelimeler. TANAP, Enerji Koridoru, Doğalgaz, Enerji Politikası

TURKEY’S GOAL OF BECOMING AN ENERGY CORRIDOR BETWEEN EAST-WEST AND ‘TANAP’

ABSTRACT

Natural gas consumption has been increasing day by day in Turkey. While number of the consumed gas was 26. 9 billion m³ in 2005, this number has reached to 39. 0 billion m³ .(Table 1).Turkey cannot respond to increasing need of energy with its own sources. For this reason, energy need has been imported. While Turkey produced 760 thousand sm³ natural gas, the country imported 43 million Sm³ in 2011. Among all importer countries, Russia is the first with the amount of 25 milyon 406 bin m³ and Iran is the second with the amount of 8 milyon 190 bin m³ . In order to decrease the dependence on energy, Turkey has been seeking for strategies. One of them is ‘Tanap’ (Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline Project) which was signed with Azerbaijan in February of 2012. In this Project, the gas of Azerbaijan will be transported to Europe via Turkey. Pipeline which was began to be built in 2012 will be transported there by using the way from Ardahan Türkgöz to towns of Bursa (Harmancık, Mustafakemalpaşa, Büyükorhan) and then it finally make transferred to Greece and Bulgaria. Turkey will have made an important progress for its growing energy need in the year of 2018 when the first gas flow is planned. The goal of this Project is transforming Turkey to an energy corridor and so, stressing potential advantages of TANAP.

Key Words. TANAP, Energy Corridor, Naturel Gas, Energy Politics

* İ.İ.B.F Araştırma Görevlisi, Atatürk Üniversitesi, tahaarpa@gmail.com

GİRİŞ

Dünya genelinde enerji tüketimi her geçen gün artmaktadır. Tüketim için ihtiyaç duyulan rezervler ise büyük oranda Avrasya bölgesi ve Orta Doğu'da bulunmaktadır. ABD başta olmak üzere Avrupa ülkeleri tüketimlerinin büyük çoğunluğunu bu bölgeler arasında yer alan Hazar havzasından karşılamaktadırlar.

SSCB'nin dağılmasıyla bölgede kilit rolü üstlenen Rusya, SSCB' den kalma boru hatlarının Rus topraklarından geçmesi sebebiyle bu kaynakların Batıya iletilmesi noktasında tek güzergâh olarak görülmüştür. Bölgede süper güç olma hedefini güden Rusya SSCB'den kalma bu mirası her fırsatta dış politika malzemesi olarak değerlendirmekten geri kalmamıştır.

ABD ve Avrupa bölgesindeki komşu ülkelere karşı elindeki koridor rolünü süper güç olma hedefi doğrultusunda sürekli olarak kullanmıştır. Gerek Türkmenistan, Azerbaycan ve İran'dan maliyeti düşük olarak alınan doğalgazın Batıya yüksek fiyatlardan satılması gerekse 2006 yılında Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan doğalgaz krizi ve 2008 yılında Gürcistan ile yaşanan savaş enerji temini konusunda ülkelerin farklı alternatiflere yönelme ihtiyacını gerektirmiştir. Bu kapsamda Rusya'nın dışında bölge hidrokarbon kaynaklarının Batı pazarlarına ulaştırılması için Jeopolitik olarak önemli bir noktada ve ilgili bölgeleri birbirine bağlamada köprü konumundaki ülke olan Türkiye tüketici ülkelerin sıkıntılarının giderilmesi hususunda çözüm olarak düşünülmüştür.

İlk olarak 2006 yılında faaliyete geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, Rusya'nın tekelinin kırılmasında ilk olması sebebiyle çok önemli bir yere sahiptir. Bu proje ile Bakü'den gelen petrolün Gürcistan'ın Tiflis şehrinden geçerek Ceyhan'a ulaştırılması ve buradan da Batı pazarlarına ulaştırılması öngörülmüş ve 2006 yılında başlanan petrol akışı artarak devam etmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin Enerji koridoru olma hedefine değinilecek ve bu doğrultuda önemli bir bileşen olan 'Tanap' (Trans Anadolu Doğalgaz Projesi) projesi tanıtılacak ve projenin muhtemel faydaları incelenecektir.

TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK KONUMUNU DEĞERLENDİRME GİRİŞİMLERİ

Türkiye; nüfusu, coğrafi konumu ve iç kaynaklarıyla, stratejik öneme sahip bir ülkedir. Gerilimin her an tırmanışa geçebileceği, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar bölgesinin tam ortasında bulunan, bölgesinde çeşitli işbirliği örgütlenmelerine ön ayak olmuş güçlü bir ülke durumundadır. Adı geçen bölgelerle, tarihi ve kültürel bağları dolayısıyla da sadece doğu batı ekseninde değil, tüm bölgeler arasında bir köprü ve aracı rolü de üstlenmektedir. (Turan,

2010) Bunun yanı sıra enerji jeopolitiği bağlamında da Türkiye önemli bir yerde bulunmaktadır. “Türkiye Dünya’nın en büyük doğalgaz tüketicisi olan Avrupa Birliği ile Dünya’nın en zengin rezervlerine sahip Hazar Bölgesi Ülkeleri ve Orta Doğu ülkeleri arasında doğal bir köprü vazifesi görmektedir.” (Şahin, 2007) Bulunduğu bölge itibariyle Türkiye enerji kaynaklarının bulunduğu Orta Asya ve Hazar bölgesine yakın olmakla birlikte bu bölgelerin Avrupa’ya açılmasında da doğal bir koridordur.

Enerji jeopolitiğinin birincil basamağı kaynak coğrafyasıdır. Kaynaklar, küresel ölçekte farklı bölgelerde bulunmaktadır. Ancak enerji jeopolitiği açısından önem arz eden kaynak coğrafyası, küresel düzeydeki talebi karşılama kapasitesine sahip rezerv büyüklüklerinden oluşmaktadır. Yeni rezervler devreye girdikçe söz konusu rezervlerin devreye girdikleri bölgelere göre enerji jeopolitiği de güncellenmektedir. Bu sebeple enerji jeopolitiği ağırlıklı olarak petrol, kömür doğal gaz rezerv bölgeleri, söz konusu kaynakların taşınmasında kullanılan transport coğrafyası ve ilgili enerji kaynaklarının talep coğrafyasına odaklanmaktadır. Enerji jeopolitiğinde temel olarak kaynak coğrafyasındaki ülkeler talebi, talep coğrafyasındaki ülkelerde kaynağı çeşitlendirmeyi hedeflemektedirler. Enerji jeopolitiğinde ki en temel sorulardan bir tanesi de “küresel veya bölgesel hâkimiyet için enerji kaynaklarına sahip olmak mı yoksa transport coğrafyasını kontrol etmek mi gerekmektedir?” sorusudur.(Sevim, 2012)

Türkiye coğrafyasının verdiği avantajı değerlendirmek için şu ana kadar Rusya ile Mavi Akım Boru Hattı, Azerbaycan ile Bakü Tiflis Ceyhan Ham Petrol Boru hattı, Bakü Tiflis Erzurum Doğalgaz Boru Hattı gibi projeleri gerçekleştirmiştir. Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı’ndan petrol akışı sağlanmakta iken diğer iki hattan doğalgaz akışı yapılmaktadır. Bunların yanında mutabakat zaptı sağlanan projelerde gaz tedarikine henüz geçilmemiştir. Adı geçen projeler “Nabucco” Boru Hattı Projesi, Türkiye – Yunanistan - İtalya Projesi ve Türkiye Irak Doğalgaz Boru Hattı Projesi’ dir.

Avrasya bölgesi enerji kaynaklarının, Türkiye’ye ve Avrupa’ya aktarılmasını öngören projelerden bir tanesi de Türkmen doğal gazının elverişli bir güzergâhtan, Hazar geçişli boru hattı ile Azerbaycan üzerinden ihracıdır. Bu yöndeki çalışmalar 1991 yılı sonu itibariyle başlatılmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye ve Türkmenistan arasında, projenin gerçekleştirilmesine yönelik mutabakat zaptıyla birlikte çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. 1998 yılı ekim ayında yapılan hükümetler arası anlaşma ve 1999 yılı mayıs ayında yapılan ticari anlaşma gereği, 30 yıl süre ile plato periyotta yılda 16 milyar m³ olmakla doğal gazın Türkiye’ye taşınması öngörülmektedir. (Ener, Ahmedov, 2007) ancak bu hat gerekli koşullar sağlanamadığı için devreye alınamamıştır.

Türkiye’nin bu ilerleyişinden Rusya memnun olmamaktadır. Çünkü Türkiye doğalgaz ihtiyacının %60’lık bölümünü Rusya’dan ithal etmekte ve enerji koridoru olma savaşında gittikçe güçlenmektedir.

DOĞALGAZDA ENERJİ POLİTİK

İkinci dünya savaşının sona ermesinden Sovyetler Birliği’nin dağılmasına kadar geçen sürede dış dünyaya kapalı, komünist idare altında bulunan tüm Sovyet alanları gibi Hazar ve Hazar enerji kaynakları da bir bekleme dönemine girmiştir. Varşova Paketi’nin yıkılmasıyla iki kutuplu dünya düzeninden, henüz istikrar kurulmamış olan çok kutuplu dünya düzenine

geçilmiş ve bu durum 21'nci yüzyılın arifesinde yeni siyasi oluşumlar, yeni tehdit algılamaları ve yeni ekonomik mücadelelere açık bir ortam yaratmıştır. Kafkasya ve Orta Asya, 19. yüzyılda Rusya ile İngiltere arasında “**Büyük Oyun**” olarak adlandırılan çekişmelere sahne olmuştur. Günümüzde ise Sovyet Rusya'nın çökmesi ile “**Yeni Büyük Oyun**” oynanmaya başlanmıştır.(Bayraktar, 2007)

Günümüzde büyük oyunun aktörleri, bağımsızlığını yeni kazanmış Türk Cumhuriyetleri(Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan), Rusya Federasyonu, ABD, bölgesel birçok devlet ve çok uluslu petrol şirketleridir. Günümüzün çatışması bu aktörlerin, petrol üzerindeki ekonomik ve jeopolitik mücadelesini kapsamaktadır. (Kodaman, 2005)

Türkiye de Yeni Büyük Oyunda kendisine yer bulmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin bu kapsamda birincil hedefi hidrokarbon kaynaklarının taşınmasında Avrupa ile Kafkaslar ve Orta Doğu arasında köprü kurmaktır.

“Türkiye Doğu- Batı enerji koridoru olma hedefinde stratejilerini belirlemiştir.

Dışişleri Bakanlığı'nca Türkiye'nin Enerji Stratejisi adlı çalışmada ülkemiz, çok boyutlu enerji stratejisi çerçevesinde,

- kaynak ülke ve güzergâh çeşitliliğine gidilmesini,
- enerji karışımında yenilenebilir enerjinin payını arttırırken, nükleer enerjiden de yararlanılmaya başlanılmasını,
- enerji verimliliğinin arttırılmasına yönelik çalışmalarda bulunulmasını ve
- aynı zamanda Avrupa'nın enerji güvenliğine katkıda bulunulmasını amaçlamaktadır.”

(Dış İşleri Bakanlığı [MFA], 2009)

Enerji koridoru olma arzusunda Türkiye'nin karşısında bu alanda kendine rakip olabilecek güçlü bir ülke bulunmaktadır. Rusya bu alandaki üstünlüğünü başka bir ülkeye kaptırmamak için bütün gayretini göstermektedir. Rusya; Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik olarak enerji politik bir yaklaşım sergilemekte, enerjiyi bölge ülkeleri ile olan ilişkilerde bir siyasi baskı aracı olarak kullanmaktadır. Enerji politik savaşının kilit bölgesi ise Hazar Havzası'dır. Çünkü burada beş ülkenin menfaati çatışmaktadır. Bunlar sırasıyla Rusya, Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'dır. Rusya'nın amacı gaz tedarikinde tekel olmak ve bu tekeli Dünya ile olan ilişkilerinde bir siyasi malzeme olarak kullanmak iken Türkiye'nin amacı doğal gazda güvenilir bir koridor olduğunu göstermek ve Hazar havzasındaki gaz rezervlerinin Avrupa'ya iletilmesinde transit ülke görevini üstlenmektir. Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan üçlüsünün amacı ise gaz rezervlerinin pazarlanmasında bağımsız bir politika izleyebilmektir.

ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ

XXI. yüzyılda petrol ve doğalgazın kömür ile birlikte halen en önemli enerji kaynakları olması, Hazar Havzası gibi hidrokarbon rezervleri açısından zengin bölgelerin jeostratejik ve

jeoekonomik açıdan önemlerinin artmasına sebep olmuştur. Petrol ve doğalgaz, sadece ticari bir emtia olmaktan öte uluslararası siyasetin önemli öğeleri haline gelmişlerdir. Enerji güvenliği, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için bir öncelik haline gelmiştir. 1973 petrol krizi ve bu krizin uluslararası siyasal ve ekonomik dengelere yansımaları, enerji güvenliğinde yaşanabilecek aksamaların etkileri konusunda son derece önemli ipuçları vermektedir. (Köten, 2013)

Sanayinin ve teknolojinin gitgide ilerlediği çağımızda enerjiye duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Ülkeler artan enerji ihtiyaçlarını karşılamak için enerji arz güvenliğinin sağlandığı ve fiyatların makul seviyelerde olduğu bir arz istemektedirler. Rezerv sahibi ve tedarikçi ülkeler ise, ellerinde bulunan enerjiyi mümkün olduğunca düşük maliyetlerle iletmek ve çok daha büyük coğrafyalara yayılmak arzusundadırlar.

Yönetim sorumluluğunu taşıyanlar enerji güvenliğini genellikle yerli kaynak kullanım oranının yüksekliğinde görme eğilimindedirler. Bu büyük ölçüde doğru bir yaklaşımdır. Ancak, bir o kadar, belki ondan da önde tutulması gereken bir yaklaşım vardır: 'Çeşitlilik'. Hammadde kaynağında çeşitlilik, ithal edilen ülkede çeşitlilik, taşıma güzergâhında çeşitlilik, hatta kullanılan teknolojilerde çeşitlilik. Çeşitlilik enerji güvenliğini artıran unsurların başında gelmektedir. Bu gerçek son yıllarda yaşanmış olan bazı enerji krizleriyle daha iyi idrak edildi. Şimdilerde örneğin Avrupa Birliği enerji politikasında kaynak ülke ve taşıma güzergâhı (özellikle doğalgazda) çeşitlemesi vazgeçilemez önemde olarak görülmektedir. Bu da, Türkiye gibi 'transit ülke' olarak görülen ülkelerin önemini daha da artırmaktadır. Aslında enerji güvenliğinin mahiyeti ülkenin statüsüne göre farklılık arz edebilmektedir. Örneğin üretici ülkeler için enerji güvenliği önemli ölçüde 'Pazar güvenliği' ve taşıma güzergâhı güvenliği olarak ortaya çıkmaktadır. Orta Asya ülkeleri gibi açık denizlere kıyası olmayan ülkeler için taşıma güzergâhı daha bir önem kazanır. (Yazar, 2011)

TÜRKİYE'NİN ENERJİ KORİDORU OLMA MÜCADELESİ

Türkiye'nin enerji tüketimi günden güne artmaktadır. Tüketilen enerji yerel kaynaklarla karşılanamamakta ve ithal edilmektedir. Doğalgaz tekeli elinde bulunduran Rusya, Türkiye'ye enerjiyi pahalı ve istikrarsız bir fiyat üzerinden satmaktadır öte yandan İran'dan

alınan enerjide de benzer sıkıntılar yaşanmaktadır. Türkiye bu sorunların üstesinden gelmek istemekte ve yukarıda da değindiğimiz gibi kendisini enerji koridoru yapacak çalışmalar yürütmektedir. Gelişmeler böyle iken Dünya konjonktürü de Türkiye'nin bu hedefine ulaşmasına uygun işlemektedir. Avrupa Birliği doğalgaz temininde güvenli bir güzergah arayışındadır. "2006 Rusya-Ukrayna Krizi Birliğin enerji arz güvenliği sorunun ne kadar ciddi olduğunu göstermiştir. Hatırlanacağı üzere kriz sadece Ukrayna'yı değil birçok Avrupa ülkesini de etkilemişti. Kısa süreliğine de olsa birçok üye devletin doğalgazında %30 gibi kesintiler meydana gelmişti. Bu krizle AB Rusya'ya yüksek oranda bağımlı olmasının kendisi için son derece risk taşıdığı kavramış ve alternatif tedarikçi ve transit ülke arayışına girmiştir. Yine 2009'un başındaki ikinci Ukrayna-Rusya krizi AB'yi arz güvenliği konusunda acil çözümler üretmeye sevk ettirmiştir." (Yorkan, 2010,10)

ABD yönetimi, Rusya'nın bölgede enerji karteli olma ve orta-uzun vadede tekrar bir süper güç olma çabalarının önüne geçecek politikalar izlemeye başlamıştır. Bunun için ABD, Avrasya'da neo-liberal küreselleşme hattının hâkim kılınması yönünde politikalar izlemektedir. Bu şekilde ABD, dünya pazarlarına yeni petrol kaynakları kazandırabileceği gibi, Rusya'nın bölgede enerji tekeli oluşturarak güç kazanmasını da engelleyebileceğini düşünmektedir. Dahası, ABD bir veya iki boru hattı yerine birçok boru hattıyla, kaynak çeşitliliğini de sağlayabileceğini değerlendirmektedir. Öte yandan Rusya'nın ABD'nin bu politikalarına seyirci kalmayacağı, ancak, ABD ile yoğun bir çatışmaya giremeyeceği de söylenebilir. Bu açıdan, Soğuk Savaş sonrasında neo-liberalizm ve küreselleşme olgularıyla öneminin azaldığı iddia edilen jeopolitik, gerçekte, küreselleşme çerçevesinde yeni bir anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, Rusya ve ABD'nin güvenlik stratejilerinin irdelenmesi, enerjinin jeopolitiği ve bununla yakından ilgili olan küreselleşmenin jeopolitiği konusunda ipuçları verebilecek niteliktedir. (Baysoy, 2009)

Türkiye'de enerji politikalarının ana hedefi, sınırlı olan doğal kaynakların çevresel etkileriyle birlikte en iyi biçimde değerlendirilmesidir. Ayrıca enerjinin zamanında, güvenilir bir biçimde, uygun fiyat ve yüksek kalitede olması; ekonomik ve sosyal büyümenin sağlanmasına destek verir. Bu nedenle, özellikle Avrasya bölgesi enerji kaynaklarının Avrupa ve dünya piyasalarına taşınması Türkiye'nin gündeminde yer almaktadır. (Narin, 2006)

Zengin enerji rezervine sahip olan Orta Asya ve Hazar Bölgesi'nin Dünya'ya açılması için şu ana kadar Rusya güzergâhı olarak kullanılmaktaydı. Rusya, Sovyetler' den kalma boru hatlarının da sunmuş olduğu avantaj ile tek başına bir enerji koridoru rolü üstlenmiş ve bununla da yetinmeyip söz konusu ülkelerden enerji kaynağını ucuz fiyattan alarak ucuz aldığı bu enerjiyi iç pazarında tüketmiştir. Avrupa'ya ise bunu 2 katı fiyatına satmıştır. Tüketici tarafındaki Avrupa ve kaynak sahibi ülkeler olarak Türkmenistan, Kazakistan ve Azerbaycan bu durumdan rahatsızlık duymuşlardır. 2008 yılında yaşanan Rus - Ukrayna krizi sonrasında Avrupa güvenli bir enerji temin etmek, Azerbaycan ve diğer bölge ülkeleri de Rusya'nın bu hegemonyasından kurtulmak için farklı bir güzergâha yönelmişlerdir. Bu güzergâh Türkiye'dir. "Türkiye uluslararası petrol boru hatlarının inşasını hararetle desteklemektedir. Çünkü bu boru hatları, Türkiye'nin dünya enerji sektöründeki ve dünya politikasındaki konumunu güçlendirecektir." (Efegil, Özsvaş, 2013). Türkiye'nin güzergâh olarak düşünülmesi, Türkiye açısından sevindirici olmakla birlikte Rusya açısından negatif bir gelişme olarak görülmektedir.

Rus ulusal çıkarlarının tarih boyunca Türk ulusal çıkarları ile aynı paralelde olmadığı ve çoğunlukla da çatıştığı akıldaki tutulması gereken bir gerçektir. Bugün için ilişkiler dostane bir şekilde sürdürülmeye çalışılsa da Rusya'nın boğazlar, Kafkasya ve Orta Asya'daki çıkarları Türkiye'nin çıkarları ile ters düşmektedir. Enerji hatlarının güzergâhlarının çizilmesinde,

Rusya Federasyonu'nun Türkiye'yi by-pass etmeye yönelik gayretleri öne çıkmaktadır.(Yılmaz, 2007)

Bölgede gaz rezervi bakımından önemli aktörlerden Kazakistan ve Türkmenistan da enerji mücadelesinde yer almaktadır. Yalnız iki ülke de Rusya'nın Sovyetlerden kalma boru hatlarına sahip olması, boru hattı inşasının maliyetinin de yüksek olması sebebiyle bu gaz rezervlerinin tüketici ülkelere aktarılmasında bağımsız bir politika izleyememektedir.

2011 yılı sonu itibariyle doğalgaz rezervleri:

Ülkeler	Doğalgaz rezervi(m ³)
Rusya	44.6 trilyon
İran	33.1 trilyon
Türkmenistan	24.3 trilyon
Kazakistan	1.9 trilyon

Kaynak: (www.bp.com)

Avrasya'nın en büyük doğalgaz ihracatçısı olan Rusya, doğalgaz rezervi açısından kendisine rakip durumundaki İran ve Türkmenistan'a yönelik farklı politikalar izlemiştir. 2003 yılı Nisan ayında Türkmenistan ve Rusya arasında yapılan doğalgaz anlaşması bu anlamda önemlidir. Çünkü Rusya; Türkmenistan'a siyasi baskıyla kabul ettirilen bu anlaşmayla doğalgaz sektöründe tekelleşerek Avrasya'da kontrolü ele geçirmesinin yanında Rus doğalgazına alternatif üretmek isteyen AB ve Türkiye'nin projelerini de geçici olarak engellemiştir. Rusya, toplam 300 milyar dolar değerindeki 25 yıllık anlaşmayla Türkmenistan'dan aldığı doğalgazı, maliyetinin 2-3 katı bir fiyatla Avrupa ülkelerine ihraç etmektedir.(Akgül, 2007)

TÜRKİYE - AZERBAYCAN ÜLKELERİNİN ENERJİ İŞBİRLİĞİ

Türkiye ile Azerbaycan arasında tarihten gelen kardeşlik bağları ekonomik anlamda da gittikçe güçlenmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan ile ticaretinde en önemli unsur enerji unsurudur. Türkiye hali hazırda Azerbaycan'dan yıllık ortalama 7 milyar metreküp doğalgaz temin etmektedir. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki enerji atılımı Türkiye açısından Doğu - Batı Enerji Koridoru ideasının ilk bileşeni "Bakü Tiflis Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı" projesidir. BTC projesi, Enerji-Politik çerçevesinde Rusya'nın egemenliğini kırarak bir girişim olması, Azerbaycan'ın enerji transferi hususunda Rusya'ya olan bağımlılığını kırması ve kendi belirlediği bir güzergâha göre petrolünü daha verimli bir şekilde pazara özgür bir yolla aktarmak konularında önem arz etmektedir. Proje 2005 yılında hayat bulmuş ve gaz akışı sağlanmıştır. Proje kapsamında günlük 1.000.000 varil ve yıllık 50 milyon ton petrol taşınmaktadır. Planlanan gaz akışı Azerbaycan Şahdeniz sahasından Ceyhan'a ulaşarak Avrupa pazarına ulaştırılmıştır.

BTC Projesi'nden sağlanacak dolaylı kazançlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin, bu Proje'den "geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri" karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak, 1-16. yıllar arasında 140 ile başlayıp 200 Milyon \$'a ulaşan, 17-40. yıllar arasında ise 200 ile başlayıp 300 Milyon \$ civarına çıkan bir yıllık gelir elde etmesi beklenmektedir. (www.btc.com.tr)

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ekonomik işbirliğinde doğu-batı enerji koridoru olma yolundaki ikinci bileşen ise 'Bakü Tiflis Erzurum Doğalgaz Boru Hattı' Projesidir. Bu proje iki ülke arasındaki ilk doğal gaz projesidir. Bu hattın bir diğer ismi Güney Kafkasya Doğalgaz Boru hattıdır. 2006 yılında inşası tamamlanmış olan hatta ilk doğalgaz akışı 2007 yılında başlamıştır. Azerbaycan Şahdeniz sahasında üretilen gaz, Gürcistan üzerinden Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bu proje kendi öneminin dışında aynı zamanda Hazar Geçişli Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin de bir bileşeni ve ilk bileşeni olması açısından da ayrı bir önem arz etmektedir.

“TANAP” (TRANS ANADOLU DOĞALGAZ BORU HATTI PROJESİ)

26 Haziran 2012 tarihinde Azerbaycan ile Türkiye arasında Azeri doğalgazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyacak "TANAP" (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi) projesi imzalandı. 2014 yılında başlatılması kararlaştırılan projenin 2018 yılında faaliyete geçmesi öngörülmektedir. Projeye göre yıllık 16 milyar m³ doğalgaz taşınması öngörülmektedir. 16 milyar m³ lük doğalgazın 6 milyar m³ 'lük kısmı Türkiye'ye iletilecekken 10 milyar m³ 'lük kısmı ise Avrupa'ya iletilecek.

Şekil 1' de gösterildiği şekliyle Giriş noktası Azerbaycan, Türkiye sınırı Türkgöz girişi olan 56 inçlik hattın, çıkış noktaları Yunanistan ve Bulgaristan sınırları, Türkiye içi çıkış noktaları ise Eskişehir ve Trakya bölgesi olacaktır. TANAP Projesi için öngörülen 4 aşamanın ilki 2018'de ilk gaz akışıyla gerçekleşecek. 2020'de yıllık 16 milyar metre küp olacak kapasitenin, 2023'te 23 milyar metre küp, 2026'da ise 31 milyar metre küp seviyesine kadar ulaşması hedeflenmektedir." (www.tanap.com)

Şekil 1:

Kaynak:www.tanap.com

Tanap projesiyle Azerbaycan Şahdeniz II sahasından çıkarılacak doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması ve Türkiye iç pazarında kullanılması amaçlanmaktadır. Projenin yaşama geçmesi enerji politikaları açısından, Türkiye ve Avrupa'nın arz güvenliğine katkı sağlarken, ülkemizin enerji alanındaki bölgesel hedeflerine ulaşması açısından önemli bir adım olacaktır. (www.tanap.com)

Tanap, aynı zamanda taraflar için jeopolitik sonuçlar temin etmektedir. Türkiye ile Azerbaycan arasında anlaşma imzalanmasıyla birlikte Rusya ve İran da proje ile ilgilenmeye başlamışlardır. TANAP üzerinden yıllık ekstra 6 milyar metreküp gaz ile birlikte Türkiye, gelecekte Rusya ve İran gazına bağımlı olmaktan kurtulmayı hedeflemektedir. Türkiye gaz

ihtiyacının artmasından tedirgin olmaktadır. Bu sebeple enerji politikası uzun süreli enerji temininin sağlanmasına yöneliktir.(Rzayeva, 2012)

Tanap, enerji koridoru olma mücadelesinde Türkiye ile Rusya arasındaki mücadelede Türkiye'yi Rusya'ya rakip konumuna ulaştırmaya yakın bir projedir. Bu projenin Türkiye'ye sağlayacağı faydalar arasında yeni bir boru hattı inşa edilecek olması sebebiyle yeni istihdam sahası oluşturulacak olması, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu enerjiyi kolaylıkla temin edebilmesi, enerji arz güvenliğinin sağlanması, kaynak ve güzergâh çeşitlendirilmesinin sağlanması, anlaşmayla birlikte Türk sanayisine 7 milyar dolarlık yatırım gelecek olması (Botaş'ın hissesi %20), iki ülke ilişkilerinin ilerlemesi, Dünya'da enerji koridoru olma yolunda Türkiye'yi üst sıralara taşıyacak olması unsurları vardır.

Türkiye enerji koridoru olma hedefi doğrultusunda bu hedefin tüm bileşenlerini yerine getirmelidir. Bu bileşenlerden önemli bir tanesi de depolama tesisidir. Türkiye bu kapsamda sıkıntı yaşamaktadır. "Türkiye doğalgaz depolama sorununu da kısa sürede çözmelidir. Yakın bir tarihte devreye girecek olan Kuzey Marmara ve Değirmenköy Gaz Depolama Tesisleri'nden sonra Tuz Gölü Depolama Tesisleri de en kısa sürede devreye alınmalıdır. Gaz alım anlaşmalarında gaz teslimatının yaz kış sabit bir miktar üzerinden yapılması esas olduğu için yazın tüketilmeyen gazın kışın çok tüketilen zamanlar için depolanması gerekir. Ayrıca siyasi ve teknik sebeplerle doğalgaz alımında yaşanacak aksaklıkların bertaraf edilebilmesi içinde doğalgazın depolanmasına ihtiyaç vardır." (Şahin, 2007)

SONUÇ

Türkiye, şu ana kadar gerçekleştirdiği boru hattı projeleriyle her geçen gün enerji koridoru hedefine bir adım daha yaklaşmaktadır. Azerbaycan ile geçmişten gelmekte olan kardeşlik bağlarımız bu hedefimizi gerçekleştirme yolunda bize kolaylık sağlamaktadır. Enerjideki rezervlerimizin ihtiyacımızın çok aşagısında olduğu gerçeği düşünöldüğünde ülke olarak enerji koridoru olma hedefiyle Avrupa'ya ve Ülkemize güvenli bir enerji tedarigi sağlamış olacağız ve enerji koridoru olmanın getirmiş olduğu maddi faydalardan yararlanmış olacağız.

Enerji koridoru olma hedefinde Azerbaycan ile birlikte gerçekleştirdiğimiz 7 milyar dolarlık 'Tanap' yatırımıyla Rusya'nın egemenliğinin kırılması ile birlikte enerji piyasasında kaynak ve güzergâh çeşitlendirilmesi, enerji arz güvenliğinin sağlanması konularında Dünya enerji piyasasına güvenli ve huzurlu bir tedarik sağlayacağımız düşünölmektedir.

Türkiye'nin coğrafi açıdan enerji koridoru olmak için elverişli bir konumda olduğunu, Rusya'ya karşı enerji koridoru olma yolundaki mücadelesinde her geçen gün daha iyi bir rakip konumuna ulaştığını söyleyebiliriz. Tanap, bu anlamda en güzel örnektir. Türkiye'nin enerji arzı açısından Rusya'ya kıyasla Avrupa Birliği ve Azerbaycan tarafından daha güvenilir bir koridor olduğu, Türkiye - Azerbaycan arasındaki enerji işbirliğinin, iki ülke arasındaki ilişkileri daha ileriye taşıdığı gözlemlenmektedir.

'Tanap' Türkiye ile Azerbaycan arasındaki istikrar ve giderek değeri artan ekonomik ilişkinin 3.halkasıdır. Daha önce gerçekleştirilmiş olan başarılı projelerden Bakü Tiflis Ceyhan ve Bakü Tiflis Erzurum Doğalgaz Boru Hatları iki ülkenin birlikte başarılı projeleri hayata geçirdiğini göstermekte ve Tanap' ın da başarılı olacağına bir işarettir.

Tablolar:

Tablo 1: Türkiye doğalgaz tüketim verileri(milyar m³)

2005	2006	2007	2008	2009	2010
26.9	30.5	36.1	37.5	35.7	39.0

KAYNAKÇA

- AKGÜL, F. (2007). Rusya'nın Putin dönemi enerji politikaları'nın Türkiye - Rusya ilişkilerine etkisi. Güvenlik Stratejileri Dergisi. Sayı (5). 8
- BAYRAKTAR, G. (2007). Hazar'daki Jeopolitik Mücadelenin Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkileri. Stratejik Araştırmalar Dergisi. Sayı(11). 2
- BAYSOY, E. (2009). Rusya, AB, ABD ilişkileri bağlamında enerjinin ekonomi politiği ve küreselleşmenin jeopolitiği. Güvenlik Stratejileri Dergisi. Sayı (10).13
- EFEGİL, E. ÖZSAVAŞ, S. (2013). Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Jeostratejik Öneme Genel Bakış: Türkiye, Avrupa Birliği Ve Uluslararası Petrol Şirketleri. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı (1).8
- ENER, M. AHMEDOV, O. (2007). Türkiye Azerbaycan Petrol – Doğalgaz Boru Hattı Projelerinin Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği Açısından Önemi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. Sayı (2). 10
- KODAMAN, T. (2005). Hazar Havzasında Stratejik Oyun. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı(1). 4
- KÖTEN, F. (2013). Boru Hattı Projelerinin Hazar Havzası Jeopolitik ve Jeo ekonomisindeki Rolü. Avrasya İncelemeleri Dergisi. 4
- NARİN, M. (2006). Avrasya bölgesindeki Türk Cumhuriyetlerinin enerji kaynakları ve iletim hatlarının Türkiye'ye katkıları. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. Sayı (1). 13
- RZAYEVA, G. (2012). TANAP – Hazar Gazını Avrupa'ya Taşıyan Atılım Projesi. Hazar Strateji Enstitüsü Enerji Araştırmaları Merkezi.5
- SEVİM, C. (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği. Journal of Yaşar University. Sayı (1). 4
- ŞAHİN, N. (2007). Türkiye'nin doğalgaz politikası. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı (1). 7
- TURAN, A. (2010). Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi. Bilge Strateji Dergisi, Sayı (2). 18
- YAZAR, Y. (2011). Enerji İlişkileri Bağlamında Türkiye ve Orta Asya Ülkeleri. Rapor. 35

- YILMAZ, S. (2007). Karadeniz'de Değişen Dengeler ve Türkiye. Karadeniz Araştırmaları. Sayı (15). 11
- YORKAN, A. (2010). Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri. Bilge Strateji, Sayı(1). 10

Elektronik Kaynaklar:

- http://www.epdk.gov.tr/documents/dogalgaz/rapor_yayin/Dpd_Rapor_Yayin_Sektor_Raporu_2011_YML4K810nps7.pdf (erişim tarihi: 15.05.2013)
- [http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%C3%BCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20\(Ocak%202009\).pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%C3%BCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf) (erişim tarihi:15.05.2013)
- <http://www.tanap.com/wp-content/uploads/2013/03/kitapcik.pdf> (erişim tarihi: 15.05.2013)
- <http://www.tanap.com/tanap-nedir> (erişim tarihi: 15.05.2013)
- <http://www.btc.com.tr/proje.html> (erişim tarihi: 15.05.2013)
- http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2012.pdf (erişim tarihi: 15.05.2013)